

Non Solus

12 december 2021

Herodes

O, Kerstnacht schooner dan de daegen.
Hoe kan Herodes het licht verdraegen.
Dat in uw duisternisse blinckt.
En word geviert en aengebened?
Zijn hoogmoed luistert na geen reden.
Hoe schel die in zijn oren klinckt

Dit lied en de zeven navolgend coupletten zijn afkomstig uit de Gijsbrecht van Amstel het bekende toneelstuk van Joost van den Vondel. (acht strofen van zes regels) De première vond plaats op 3 januari 1638. Het werd een traditie die tot 1968 ging duren jaarlijks de Gijsbrecht in Amsterdam op te voeren.

Er zijn pogingen ondernomen de traditie weer te doen herleven. Jammer men vond het te saai en niet meer van deze tijd.

Het moet met de Nederlandse hypocrisie te maken hebben dat dit land niet in staat is met zijn geschiedenis om te gaan. Dat geldt ook voor Amsterdam, toch duidelijk een stad die het meer van haar historie dan van een toekomst moet hebben.

Amsterdam kreeg van Vondel een prachtig en op vele manieren vergiftigd cadeau. Een echt Amsterdams treurspel, geschreven in 1637 voor de inwijding van de nieuwe Schouwburg aan de Keizersgracht. Een stuk waarin de geschiedenis van Amsterdam op allerlei manieren wordt gekoppeld aan de klassieke oudheid. Gysbreght is een soort Aeneas, Amsterdam wordt ingenomen door een list die op het Trojaanse Paard lijkt, de stad gaat in vlammen ten onder, om des te fraaier te herrijzen als een soort Rome. Zelfs de aanleiding tot de strijd is net als bij Troje de verkrachting van een vrouw, Gysbreghts nicht Machteld.

Maar Vondel deed meer dan de zeventiende-eeuwse Amsterdammers vleien met een klassieke vergelijking. In zijn Gysbreght speelt hij in sommige opzichten een vreemd spel met zijn tijdgenoten en met ons. Hij droeg zijn stuk uitdrukkelijk op aan Hugo de Groot, die in ballingschap in Frankrijk leefde. Hij ergerde de Amsterdamse dominees door in zijn stuk vele scènes met rooms-katholieke geestelijken op te nemen. Hij zet het

gloriërende Amsterdam een wel heel droevig stuk van zijn historie voor: hoe de stad aan het begin van de veertiende eeuw met de grond gelijk werd gemaakt vanwege een geschiedenis - de moord op Floris V - waarbij Gysbreght van Aemstel beslist niet zo onschuldig was als hij zich voordeed.

En er is iets in het stuk dat het op een paradoxale manier uiterst modern maakt. Vondel was een diepreligieus mens, hij was ervan overtuigd dat alles wat er gebeurt, hoe ellendig of onrechtvaardig ook, uiteindelijk past in Gods grote plan met de wereld. Intussen laat hij ons een wereld zien waar niemand veilig is: de Amsterdamse burgers worden tijdens de kerstviering overvallen en vermoord, nonnen worden in de kerk overweldigd en verkracht, het godsvertrouwen van de hoofdpersoon wordt keer op keer getart. (Bron; de Groene Amsterdammer, nr. 34, 1994)

Hij bouwt zijn acht strofen over de kindermoord in “De Gijsbrecht van Amstel “. En ik breng de aandacht bij het vieren van de derde advent op het geworden kerstlied van Joost van den Vondel. Er is nog veel om huiveringwekkend over te zijn in onze tijd, in ons heden, ons heden met de moord aan tradities , met de moord aan het uitzien naar het steeds weer nieuwe licht, met de moord aan de religie.

O. Kerstnacht schoner dan de dagen.

Hoe kunnen populistten het licht verdragen.

Hoe kan een virus het licht verdragen.

Hoe kunnen zelf minnende wetenschappers het licht verdragen.

Hoe kunnen de almaar gedogers het licht verdragen.

Hoe kunnen de traditie moordenaars het licht verdragen.

Ik hecht er aan de zeven volgende strofen waar van er enkele door de kerken op genomen zijn als kerklied en derhalve het Kerstlied. Op weg naar het kerstfeest mogen we tijdens de

advent nadenken wat is en al eeuwen bindt en hoe behoudend
we willen zijn.

*Hy pooght d'onnoosle te vernielen,
Door 't moorden van onnoosle zielen,
En weckt een stad en landgeschrey,
In Bethlehem en op den acker,
En maeckt den geest van Rachel wacker.
Die wateren gaet door beemd en wey.*

*Dan na het westen, dan na'et oosten.
Wie zal die droeve moeder troosten,
Nu zy haer lieve kinders derft?
Nu zy die ziet in 't bloed versmooren,
Aleeze naulix zijn geboren,
En zoo veel zwaerden rood geverft?*

*Zy ziet de melleck op de tippen
Van die bestorve en bleecke lippen,
Geruckt noch versch van moeders borst.
Zy ziet de teere traentjes hangen,
Als dauw, aen druppels op de wangen:
Zy zietze vuil van bloed bemorst.*

*De winckbraeuw deekt nu met zijn booghjes
Geloken en geen lachende oogghjes,
Die straelden tot in 't moeders hart,
Als starren, die met haer gewemel
Het aenschijn schiepen tot een' hemel,
Eer 't met een' mist betrocken werd.*

*Wie kan d'ellende en 't jammer noemen,
En tellen zoo veel jonge bloemen,
Die doen verwelckten, eerze noch
Haer frissche bladeren ontloken,
En liefelijck voor yder roken,
En 's morgens droncken 't eerste zogh?*

*Zoo velt de zein de korenairen.
Zoo schud een buy de groene blaeren,
Wanneer het stormt in 't wilde woud.
Wat kan de blinde staetzucht brouwen,
Wanneerze raest uit misvertrouwen!
Wat luid zoo schendigh dat haer rouwt!*

*Bedruckte Rachel, schort dit waeren:
Uw kinders sterven martelaeren,
En eerstelingen van het zaed,
Dat uit uw bloed begint te groeien.
En heerlijk tot Gods eer zal bloeien,
En door geen wreedheid en vergaet.*

Nicolaas Overbeeke

Nieuwerkerk an den IJssel